

והתענג בדשן

שיעור הלכתי שבועי מפי מורנו ורבנו

הרה"ג דוד שלום נקי שליט"א

מו"צ ומחבר סדרת הספרים "בהלכה ובאגדה"

השיעור בימי ראשון בשעה 18:00

בבית המדרש "חזון עובדיה" דימונה

גליון 245

"והתענג בדשן נפשכם, הטרן אִזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי, שְׁמַעְנוּ וְנִדְבַחִי נִפְשְׁכֶם" (וישעיה נה ב)

פדיון הבן לבכורות שונים - ג'

חיזוקים הכרחיים מענייני השעה

שקוראים לו "שחורי"? דין בכור שנולד מיהודיה וגוי. בכור מלויה וגוי או מכהנת וגוי. חידה: מי זו שחומרתה קולתה, ומי זו שקולתה חומרתה? בכור שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה. בכור מפנוי ופנויה. מחמיר בחנוכת הבית ומזלזל בכרת. לא לישון בבית אפילו לילה אחת לפני חנוכת הבית. למה הוא פחד לגור בבית? שאלה מענייני מילד יניק וחכים. בן ראשון שנולד לאחר הפלה, אימתי הוא בגדר בכור מן התורה שחייב בפדיון, ואימתי לא? תוספות: בכח התפילה בתוך ארבעים יום להפוך לזכר או לנקבה, ואפילו זיווג ראשון של האדם שנקבע לו, יכול להפוך בכח התפילה. בדיקת החתיכה אם יש בה ריקום איברים או לא, ומי בודקה.

דין בעוד כמה בכורות שונים

א. היום בסייעתא דשמיא נסיים במה שהתחלנו לדבר בשיעורים האחרונים שישנם בכורות שונים שיש לתת את הדעת עליהם מי הפודה

(הלכות רוצח פרק יב הלכה יד, ספר המצוות - לא תעשה רצח): כל המכשיל אדם שהוא עיור בדבר מסוים, או שחזק ידי עובר עבירה, שהרי הוא עיור בדבר זה שאינו רואה את דרך האמת מפני תאוות ליבו, או שיתנהו ויעזרו להשלים עבירתו, או יכין לו סיבת העבירה, הרי זה עובר על לא תעשה של (ויקרא יט יד): "וּלְפָנַי עֹנֶה לֹא תִתֵּן מִכְשֶׁל". וכתב עוד בפירוש המשניות (מסכת שביעית פרק ה משנה ו): אמר הקדוש ברוך הוא: "וּלְפָנַי עֹנֶה לֹא תִתֵּן מִכְשֶׁל", הכוונה בה, שמי שעיוורה אותו התאוה והדעות הרעות, אל תעזרוהו על עיוורונו ותוסיף להתעותו. לפיכך אסור לסייע בעשיית העבירות, ולא לגרום למה שיביאהו לכך, אלא נעשה בהיפך. גם הריטב"א (עבודה זרה יד ע"א) כתב: שאנו מזהירים שלא לגרום על ידינו שום תקלת עבירה, ושלא יצא מתחת ידינו דבר שאפשר שיעבור בו ישראל עבירה, אף על פי שאיסור "וּלְפָנַי עֹנֶה לֹא תִתֵּן מִכְשֶׁל" אינו אלא כשאנחנו נותנים אותו ממש למי שיעבור בו עבירה. ע"ש.

אם כן איך אדם שיש לו אפילו מעט יראת שמים, יעיז ללכת ולהתפתות אחר בצע כסף ולהכשיל אנשים ונערים תמימים לטומאה הרעה הגדולה הזאת, אשר 'כל בָּאֵיהָ לֹא יִשְׁוֹבֵן' (משלי ב יט), וידוע אין ספור קלקולים בגלל המכשירים הטמאים הללו שהרסו כל חלקה טובה, והלוא אמרו חז"ל (יומא כט ע"א) הרהורי עבירה קשים מעבירה. וכתב רבי אליעזר ממין בספר היראים (סימן מה), הזהירונו רבותינו שלא להסתכל בעריות, ומצאנו (מסכת שבת סד ס"א) שהצריך הכתוב כפרה על הרהור עריות במלחמת מדין, ואף על פי שהיו כל כך צדיקים, ולא נפקד מהם איש, אבל עדיין אם מידי עבירה יצאו, מידי הרהור לא יצאו. ע"ש. והאנשים האלו, אם כל כך איוותה נפשם לעוד כסף, הלוא יותר טוב היה שימכרו בשר חזיר מאשר המכשירים הטמאים הללו, כי את בשר החזיר אין חשש למכשול ותקלה שיהודים יקנו, כי כולם זיהרים בדבר זה, ובוודאי שרק גויים יקנו, לא כן המכשירים הטמאים הללו שגם יהודים מסכנים נופלים בניסיון הזה. זאת ועוד, כמה קשה לחזור בתשובה מהמכשירים הטמאים הללו, פוק חזי כמה קשה לאותם המכשירים להם להתנתק מהם, כי כל כך היצר מושך וסוחף אותם במכשיר זה ומוציא אותם משפיות דעתם. נמצא שהקלקול הנורא שיכול להיגרם ממנו, הוא הרבה הרבה יותר מאכילת חזיר, ששם לבו נוקפו והוא חוזר בתשובה בקלות יותר, ושאינו עריות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתם (מכות כג ע"ב).

הנשמע כדבר הזה, רשת חרדית מוכרת אייפונים?! או לנו מיום הדין ואוי לנו מיום התוכחה. אוי למחטיאי הרבים. "וּלְפָנַי עֹנֶה לֹא תִתֵּן מִכְשֶׁל". עדיף שימכרו בשר חזיר מאשר מכשירים טמאים. מי בכלל מחטיאי הרבים? משנה ברורה: המחטיא את הרבים, מזונותיו מתמעטים, יסורים באים עליו, נופל בגיהנום, וגורם כלילה לעולם. על מי אמרו: גיהנום כלה ועוונותיו לא תכלינה, אין רפואה למכתו וראוי לנדונו. למי הקדוש ברוך הוא מנחיל את אוצרו הטוב? על ההורים, המורים והרמ"ם לשים לב לתופעה המוזרה שמחרימים ומנדים ילד, בחור, ומתירים דמו ברבים. השמעתם על הילד

¹ אחי ורעי היקרים והאהובים, לצערנו הרב, מוכרחים אנחנו היום לפתוח בדבר כל כך חמור ששמעתי לאחרונה, בעוונות הרבים יש רשת שיווק מפורסמת מאוד שאומרים שהם מקפידים על כשרות מהודרת, והבנתי שהם לא מוכרים אפילו פירות וירקות של "היתר מכירה" בשמיטה, ולא מוכרים בהשגחת הרבנות אלא רק בד"ץ וכו' וכו', ולכן רבים רבים מהחרדים קונים דווקא בסופרים האלו, והנה סיפור לי שלאחרונה הם התחילו למכור בסופרים שלהם אייפונים טמאים ומטומאים במחיר זול מאוד. ובעוונות הרבים, עצת היצר הצליחה לו עד שרבים שעד היום לא היה להם מכשיר טמא, התפתו ונפלו וקנו. השם ירחם ויציל. אוי לו לדור שכך עלתה בימיו, הלוא חז"ל (במדבר כה כד) לימדו אותנו, גדול המחטיאו יותר מן ההורגו, שההורגו, הורגו בעולם הזה ויש לו חלק לעולם הבא, ואילו המחטיאו, הורגו בעולם הזה ובעולם הבא. אז תתארו לכם, אם הם היו מוכרים סכינים מסוכנים, מי לא היה קופץ עליהם?! מי לא היה מרעיש עליהם?! ותהום כל העיר, וברור שמיד היו מחרימים אותם, שאסור לקנות מהם, ומה לא היו עושים להם?! ובצדק, לבד מהמשטרה וכו' וכו', ואילו עתה שהם מוכרים מכשירים טמאים ומכשילים את הרבים, הלוא זה הרבה הרבה יותר חמור, וכי אנחנו לא מאמינים בדברי חז"ל שגדול המחטיאו יותר מן ההורגו.

אוי לנו מיום הדין ואוי לנו מיום התוכחה, אוי לנפשם של מחטיאי הרבים, הלוא ידועים דברי הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ד הלכה א) שכתב: עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה, ארבעה מהם עוון גדול, והעושה אחד מהם, אין הקדוש ברוך הוא מספיק בידו לעשות תשובה לפי גודל חטאו. ואלו הם: א. המחטיא את הרבים וכו'. ובהלכה ד' כתב: ומהם חמשה דברים, שהעושה אותם אין חזקתו לשוב מהם, לפי שהם דברים קלים בעיני רוב בני האדם ונמצא חוטא, והוא ידמה שאין זה חטא, ואילו הם: המסתכל בעריות, מעלה על דעתו שאין בכך כלום, שהוא אומר, וכי קרובתי אצלה, והוא אינו יודע שראיית העיניים עוון גדול הוא, שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר: "וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרָי לְבָבְכֶם אַחֲרָי עֵינֵיכֶם". ע"ש.

ובעוונות הרבים, באים אלו ללא היסוס וללא פחד כלל ועיקר, ומנגישים ומספקים לציבור המתבלבלים את תאוותם, ומכשילים אותם באיסורים גוראים וחמורים. והרי כתב הרמב"ם

אותם, ודברנו על בכור יתום, בכור שאביו חרש ואילם או שוטה, בכור שאביו חרש ואילם אך מתנהג כפיקח, ובכור שאביו מומר. היום אם ירצה השם נדבר על בכור שנולד מיהודיה וגוי, בכור שנולד מלויה וגוי או מכהנת וגוי, בכור שנולד מגויה שהתגיירה, ובכור שנולד מפנוי ופנויה ישראלים.

בכור מיהודיה וגוי

ב. כתב הטור (סימן ששה), בת ישראל מעוברת מגוי, חייב הבן לפדות את עצמו. וכתב מרן הבית יוסף: "פשוט הוא". והיינו, שכיון שתלתה התורה את חיוב הפדיון ב"פטר רחם" של האמא הישראלית, שנאמר: "קִדָּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", לכן גם אם חלילה היא התעברה מגוי, הרי שהבכור חייב בפדיון, כיון שסוף סוף הוא פטר רחם של ישראלית. והרי בוודאי שלא על הגוי אמרה התורה: "כָּל בְּכוֹר בְּנֵי תִפְדֶּה", על כן, ברור שמצות הפדיון שלו לא חלה על אביו הגוי², אלא כשיגדל הבכור, יפדה את עצמו. וברור שהוא הדין שאין לאחר לפדותו, כמו שבארנו (גליון 243) בדיון בכור יתום, שרבים מהאחרונים פסקו כדעת ה"ט"ז שאין לפדותו עד שיגדל ויפדה את עצמו, כיון שאין זכין לקטן שלא מדעתו אלא בזכות גמורה, אבל כל שיש בו אפילו חוב קצת, אין זכין לו ואינו נחשב כשלוחו. וכיון שבפדיון יש חוב קצת לקטן שהפסיד אותו מעצם קיום המצוה בעצמו, שאילו היה ממתין עד שיגדל היה מקיים את המצוה בעצמו, לכן אין הפודה נחשב כשלוחו.

מה לי בכור שאביו מת, מה לי בכור שאביו גוי

ג. והנה בשו"ת ישיביל עבדי (חלק ז סימן י) דן בנידון זה שבכור נולד מיהודיה וגוי, והביא מה שכתב בשו"ת דבר משה (הובא לעיל גליון 225, 244-1 אות י), שאם האם

ולבד מזה, הרי כתב מרן בשלחן ערוך (סימן שז סעיף טז): מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק, אסור לקרוא בהם אפילו בחול משום מושב לצים, ועובר משום (ויקרא יט ד): "אל תפנו אל האילים", לא תפנו אל מדעתכם (שבת קמט ס"א), ובדברי חשק, יש גם משום מגרה יצר הרע. ומי שחירבם ומי שהעתיקם, ואין צריך לומר המדפיסים, מחטיאים את הרבים. וכתב המשנה ברורה (ס"ק סא), וכן מוכרי ספרים הסוחרים בעניינים כאלו, וממציאים אותם לקונים לקרוא בהם, הם בכלל זה. ואמרו חז"ל: גדול המחטאיו יותר מן ההורגו. וכתב עוד בביאור הלכה: ואמרו חז"ל, כל המחטיא את הרבים, אין מספיקים בידו לעשות תשובה. והעונש האמור בגמרא (מסכת עבודה זרה יח ע"ב), על המתלוצץ, שמזנוניתו מתמעטים, ויסורים באים עליו, ונופל בגיהנם, וגורם כליה לעולם, בוודאי נאמר גם עליהם, שאפילו מי ששומע ושותק דברים כאלו, אמרו חז"ל (שבת לג ע"א) שעליו נאמר (משלי כב יד): "זַעֲנוֹם ה' יִפֹּל שָׁם", וכל שכן מי שהביא לכמה מאות אנשים לכלל זה. ע"כ.

והנה כתב המשנה ברורה שם, ועיין בספר מחנה חיים בתשובה א' שהאריך בענין זה מאוד. ולתועלת הרבים, אמרתי אקרא לפניכם מה שכתב הרב מחנה חיים, הוא הגאון רבי חיים סופר (לפני 150 שנה) אב בית דין מונקטש. שם נשאל הרב על אחד שקוראים לו "בן תורה", וכדי להתפרנס חשב לקנות ספרי חשק ותועבות, ולהשכיר אותם למעוניינים בשכירות יומית. ועל זה עונה לו הרב: לולא ראיתי מכתבו, לא האמנתי שיעלה זאת על דעת ירא אלוקים ועוסק בתורה, לבחור לו עסק שכזה אשר הוא הדלת לעמק שאול ואבדון, והוא הפתח של שער הגיהנם, רחמנא ליצלן מדעת כזה, הלוא טוב לבחור לילך לשקוד על פתחי נדיבים ולבקש פרוסת לחם כעני בפתח, כי יש לו תקוה, אם ימות, יראה אור פני מלך. אבל לעוסק במסחר כזה, גיהנום כלה ועוונותיו לא תכלינה, כי מי הוא זה ואיזה הוא אשר ימלט נפשו מרדת שחת אפילו אם הוא לבדו ייגה בספרי מינות וחשק? ועל אחת כמה וכמה, איך ימצא קץ לפדות נפשו אם יהיה כירבעם בן נבט להכשיל את בית ישראל? תמה אני וקורא בקול גדול: 'אוי לו לדור שכך עלתה בימיו', רבתי עם עיר התורה והיראה מטטרסדרף, איך נהפכה לגפן נכריה שיוצרך בה ספרים רעים וחטאים שכאלו? ואף גם זאת לחשוב מחשבות שיצא העגל הזה מיד "בן תורה"? האיש הזה אשר יעשה כן, יהיה שמו לחרפה ולשמצה, וישא עליו עוונות בית ישראל, כי גדול חילול השם, ורבה המכשלה עד שאין רפואה למכתו. ובוודאי הוא בכלל מחטיאי הרבים, ומחשבת מזימה היא להכשיל בית ישראל. וראוי לנדות האיש ההוא אם לא ישוב מאיוולתו, כי ספרים כאלו מבעירים האש וההחלל על מזבח היצר הרע. ובלבבו בין שיתפלל להשם יתברך שיפרנס אותו בהיתר ולא באיסור. והשומע, ישלח השם מלאכו לפניו להצליחו בקודש ולהיות מזמזי הרבים. עכ"ד.

על כן, כל אשר יש לו השפעה על בעלי הרשת הזאת, וכן אותם ההולכים לקנות שם, ידברו על ליבם שיחדלו מהמעשים הרעים הללו, כי חלילה להם שתבוא תקלה כזו רעה וגדולה תחת ידם, וכבר הבאנו בשיעורים הקודמים (עיין גליון 243 הערה 1) מה שפירש רבי משה זכות את הפסוק (ירמיה לב יט): "גָּדַל הַעֲצָה וְרַב הָעֲלִילָה, אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פִּקְחוֹת עַל כָּל דָּרֶכַּי בְּנֵי אָדָם, לָתֵת לְאִישׁ כְּדָרְכֵי וּכְפָרִי מַעֲלָלִי", והיינו, שהאיש אשר גרם להשחית דרכי בני אדם רבים, ומעשיו הרעים עשו פירות באושים להחטיא את בני האדם, יוחמר עונשו שבעתיים, לשלם לו כפרי מעלליו. וכמו שפירש מרן זיע"א על המשנה באבות "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון", שאף שבשעת מיתתו דנו אותו לגיהנם על עוונותיו כראוי לו, אך בכל ראש השנה שבים לדון על כל מעשיו שהצמיחו פירות באושים ומקולקלים, וחוזרים ומעמיקים לו

פדתה את בנה בלי רשות בעלה, הרי זה כתורם תבואת חברו שלא מדעתו. וכיון שאין לה כסף משלה, הרי זה כתורם מפירות של חברו על של חברו, שאין תרומתו תרומה. ומכאן דיין, שכאן שהאב גוי שאינו חייב במצוות, לכן לא צריך לקבל ממנו רשות, ואם פדתה האם ממעותיה, בנה פדוי כהלכה. עי"ש. ולא זכיתי להבין, הרי לפי מה שבארנו כדעת ה"ט"ז ורבים מהאחרונים, שבכור יתום אי אפשר לפדותו, כי לא זכין לו שלא מדעתו. מעתה, מה לי בכור שאביו מת, מה לי בכור שאביו גוי, הלוא שניהם לא חייבים במצוה, כי זה מת וזה גוי, ולמי הוא יזכה את המצוה? נמצא שהמצוה מוטלת רק על הבן כשיגדל, אז איך אמו תפדה אותו, הלוא אין למי לזכות, כי אין כאן מי שחייב במצוה. ולדברי הישכיל עבדי, היה צריך לומר שגם בקטן יתום אם פדתה אותו אמו או אחר, יועיל הפדיון ואין צריך לפדותו שוב מספק, וזה נגד להקת האחרונים שהבאנו לעיל. לכן להלכה, גם בבכור שאביו גוי, לא יפדוהו אחרים, אלא יתנו טס על צווארו שהוא "בכור שאינו פדוי", וכשיגדל יפדה את עצמו מממנו. (ועיין בשו"ת אגרות משה יורה דעה א סימן קצה)

בכור שנולד מלויה וגוי

ד. עכשיו נעבור לדיון בכור שנולד מלויה וגוי, בגמרא מסכת בכורות (מז רע"א) מבואר, שלויה שילדה בין מישראל בין מגוי, פטור הבכור מפדיון, משום שנאמר: "פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", תלתה התורה את חיוב הפדיון בפטר רחם של ישראלית, ואילו בכור זה יצא מרחם שלא מחייב בפדיון, כי הוא רחם של בת לוי. וכלשון רש"י (חולין קלב ע"א ד"ה והלכתא): "בנה של לוייה פטור מפדיון כבנו של לוי אפילו שהתעברה מישראל, כיון שבפטר רחם תלה רחמנא, והרי רחם שיצא ממנו, לאו דחויבא הוא". ע"כ.

גהינם או כף הקלע, ואוי לו שחטא והחטיא את הרבים לדורי דורות. עי"ש. ואשרי המדבר על אוזן שומעת, וכבר אמר החכם מכל האדם (משלי טו ל): "אֵזֶן שֹׁמֵעַת תּוֹכַחַת חַיִּים, כְּקָרֵב חֲכָמִים תִּלְוֶנָּה", כלומר, אדם שיש לו אוזן קשבת לשמוע תוכחת חיים, סימן שהוא חכם, כי אוזן שומעת נמצאת רק אצל החכמים שאוהבים לשמוע, לקבל את הדברים ולהודות על האמת. אשרי חלקם ומה נעים גורלם, אם יקבלו את הדברים ויחזרו בהם, שבמקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים לא יכולים לעמוד (ברכות לד ע"ב). וכבר כתב בספר היראים (סימן מה), שכל השומר את עצמו מן העריות וכופה את יצרו וזובחו, הקדוש ברוך הוא מנחילו את אוצרו הטוב, שכן מצינו ביוסף הצדיק שזבח את יצרו על אשת פוטיפרע, ויצא מבית האסורים ונעשה מלך שמונים שנה. וכל שכן המציל את אחרים מעוון חמור זה.

דבר נוסף חמור ביותר שביקשו שנדבר בזה על ליבם של ההורים, המורים, הרמ"ם בישיבות, וכל איש על העדה שיש לו תלמידים, לתת את הדעת ולשים לב מאוד מאוד על התופעה המזוהה הקיימת כבר שנים רבות, שלצערו הרב ישנם ילדים, נערים, בחורים שמחמת מידותיהם הבעייתיות, בוחרים להם איזה ילד מהכיתה או בחור מהשיעור ומסמנים אותו ככבשה שחורה, ויורדים עליו, ופוגעים בו, מחרמים אותו ומנדים אותו, ומתירים את דמו ברבים ללא חשש כלל ועיקר, ואינם מרגישים בזה שום נקיפות מצפון. עד שחלילה פתאום שומעים איזה אסון כבד שפלוגי הלך לעולמו, ולאחר בירור קל מגלים שזה הסוד הטמון בדבר, שמחמת שנידו אותו מהחברה, נמאס לו עד שהרים יד בנפשו, רחמנא ליצלן. ובעוונות, אמרו לי שרק בשנתיים האחרונות קרו כבר שש מקרים שכאלו. השם ירחם ויצייל.

סיפר לי אברך תלמיד חכם, שאחיו הקטן בתלמוד תורה בכיתת "מכינה", וכשהוא התעניין אתו, איך ההתנהגות בכיתה עם החברים, האם כולם בשלום או לא? סיפר לו אחיו כמסיח לפי תומו, שיש להם חבר בכיתה שקוראים לו "שלומי", ומחמת שהוא כהה מאוד, החליטו כמה ילדים בכיתה שמהיום כולם יקראו לו "שחור". והילד ממש מבכה על זה, ומוריד דמעות על ככה שפוגעים בו, ואין פוצה פה ומצפצץ, וככה אחיו מספר לו עליו שהוא בצער גדול. האברך הזה שהוא ירא שמים ויש לו אהבת ישראל, לא יכל לסבול את הבושה והצער שסובל הילד הזה, והתקשר למורה בכיתה, והתעניין אתו על זה, והמורה התנצל שהוא לא ידע שזה עד כדי כך וכו'. אחי ורעי היקרים והאהובים, צריכים לדעת שדברים אלו חמורים עד מאוד, אי אפשר לדעת איפה זה יכול להגיע, וחלילה לנו לשתוק על דברים שכאלו. פעם אחת אמר לי מנהל בית ספר אחד, תדע לך, "ילדים הם עם אכזר". השם ירחם יציל. לכן על כל אבא ואמא, להתעניין ולשאול את הילדים שלהם, איך 'בין אדם לחברו' בכיתה, האם כולם בשלום? האם חלילה לא מצייקים לאיזה ילד? לבדוק ולחקור ולדרוש ולראות שבאמת כולם בשלום. כמו כן, על כל מורה, ועל כל ר"מ בישיבה, להתעניין בדברים אלו מידי פעם, ולהסביר בשיחות מוסר את חומרת הדברים, להרבות בדיבורים על עניינים של בין אדם לחברו. וכבר אמרו בתנא דבי אליהו (רבה פרק כו): "אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: בניי אהוביי, כלום חיסרתי לכם דבר, ומה אני מבקש מכם? הא אני מבקש מכם, אלא שתהיו

אהבים זה את זה, ותהיו מוכנים זה את זה..."

² כשאנחנו אומרים "אביו הגוי", אין הכוונה שבאמת הגוי הוא אבא שלו, שהרי לפי התורה היוצא מן הטהור טהור, וכיון שהוא נולד מאמא יהודיה, הוא יהודי לכל דבר, ואינו מתייחס אחרי אביו הגוי. (עיין יבמות מה ע"ב. שלחן ערוך אבן העזר סימן ד סעיף יט)

בכור שנולד מכהנת וגוי

ה. ולגבי בכור שנולד מכהנת וגוי. בגמרא בכורות שם, מספר רב פפא שפעם רצה רבה לבדוק ולבחון את סברותיו, ושאל אותו שאלה, מה דין בכור שנולד מכהנת וגוי, האם חייב בפדיון או לא? וענה לו רב פפא, שלכאורה דינו כדין לוויה שנשאת לגוי שבנה פטור מפדיון. ותמה עליו רבה, וכי דומה דין כהנת ללויה, והיינו שדווקא בלויה שעדיין בקדושתה היא עומדת, כמו ששינוי בברייתא שלוויה שנשאת לגוי, "נותנים" לה מעשר ראשון ששייך ללויים והיא אוכלת. ומלשון "נותנים לה", משמע שאפשר לקיים מצות נתינת מעשר ראשון ללויה כזו לכתחילה, נמצא שהיא לא נפסלה משבט הלוי ולא פקעה ממנה קדושת לוויה. לכן בנה הבכור פטור מפדיון, כי לא חייבה התורה פדיון אלא בבכור שנולד מישראלית ולא שנולד מלויה. לא כן כהנת שנשאת לגוי, הרי היא התחללה מן הכהונה ופקעה ממנה קדושת כהונה, ודינה ככל אשה זרה - ישראלית, ולכן מעתה אסור לה לאכול תרומה, כמפורש בגמרא מסכת יבמות (סח סע"א), בת כהן שנשאת לגוי, פסלה מן התרומה. וכמו שביאר הרמב"ם (הלכות תרומות פרק ו הלכה ז): נאמר בתורה (ויקרא כב יב), "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, הוא בתרומת הקדשים לא תאכל", נכלל בלאו זה שאם תנשא לאסור לה ותעשה זונה או חללה, הרי היא אסורה לאכול בתרומות לעולם, כדין כל חלל, שהחלל הוא כזר לכל דבר. עי"ש. נמצא שהיא התחללה מן הכהונה ונעשית כדין אשה ישראלית לכל דבר, לכן בנה הבכור חייב בפדיון ככל אשה ישראלית. וכן פסק מרן השלחן ערוך (סימן שה סעיף יח), אם נשאת לגוי, בן הלוויה פטור מפדיון, ובן הכהנת חייב בפדיון, שהרי נתחללה אמו מן הכהונה מהגוי. ע"כ.

זו "חומריתה קולתה" וזו "קולתה חומריתה"

ו. נמצא שבכהנת "חומריתה קולתה", ובלוויה "קולתה חומריתה", דהיינו, בגלל קדושתה של הכהנת, החמירה עליה התורה שאם הלכה עם גוי, היא

³ עכשיו תשמעו סיפור מעניין שהיה אתי לפני איזו תקופה. יום אחד מגיע אלי בחור צעיר, נראה כבן 22-21, ואומר לי, הרב, תעשה לי חנוכת הבית. אמרתי לו, למיטב ידעתי אני מכיר אותך שאתה עדיין לא נשוי, אז בשביל מה אתה צריך חנוכת הבית, יש לך ברוך השם את הבית של ההורים, וכי מה חסר לגור בבית של ההורים? בשביל מה לך לשלם שכירות, חשמל, מים, גז וכו'? הוא אומר לי, כבוד הרב, למה אתה חופר? אמרתי לו, תסלח לי ידידי, אני לא חייב לך כלום, תחפש מישהו אחר שיעשה לך חנוכת הבית. אבל הוא לא ויתר, תעשה לי חנוכת הבית, תעשה לי חנוכת הבית. ולמה התנגדתי? כי אני יודע למה הוא רוצה חנוכת הבית, כי יש לו חתולה, והוא רוצה לגור עם החתולה ביחד בבית הזה, כי החתולה גרה בבאר שבע והוא גר בדימונה. אמרתי לו, אני לא מוכן להיות מסייע בידי עוברי עברה, אבל הוא לחץ ולחץ.

[רק תראו שזה מה שמעניין אותו חנוכת הבית, לעבור על כרת אין ספור פעמים, אין לו בעיה, לעבור על איסור יחוד יומם ולילה, אין לו בעיה, העיקר שיעשה את מנהג ישראל קדושים, חנוכת הבית. זהו שאמר: "מחמירים באיכה ומזלזלים בקריאת שמע". ובדרך אגב, צריך לדעת שבאמת יש להקפיד על חנוכת הבית לעשות מיד שנכנסים לבית, כלומר, לא לישון אפילו לילה אחד לפני חנוכת הבית, כך אמר מרן זיע"א בשיעור, וכך אמר המקובל האלהי רבנו מרדכי שרעבי זצוק"ל. ומעשה שהיה לפני כ-45 שנה בהיותנו ילדים קטנים, עברנו דירה מירושלים עיר הקודש לאשדוד, ופתאום כל בני הבית חלו, זה יש לו חום, זה לא מרגיש טוב. מרת אמי עליה השלום נסעה מהר לירושלים לרב שרעבי (עיין גיליון 35 הערה 1, 209 הערה 1), אמרה לו כבוד הרב, שאלנו את כבודו, ואמרת לנו שנעבור לגור באשדוד, והנה רק עברנו כל הילדים לא מרגישים טוב. שאל אותה הרב, עשיתם חנוכת הבית? אמרה, לא. אמר, מהר תעשו, לא ישנים בבית לילה אחד בלי חנוכת הבית. מיד מר אבי שליט"א עשה עוד באותו יום, הביא עשרה אנשים וכו'.

ואם אדם רוצה בדווקא לעשות טרם, להזמין הרבה אורחים, משפחה וכו', וכל זה לא מסתדר מיד ביום הראשון שעוברים עם כל הארזים, אז קודם כל יעשה חנוכת הבית בעשרה או אפילו בשלושה, ולאחר איזה זמן יזמין את מי שרוצה להזמין. וככה עשינו בזמנו לפני למעלה מ-20 שנה כשעברנו על פי הוראת מרן זיע"א מירושלים עיר הקודש לעיר כרמיאל יע"א. לאחר שהמשאית לקחה את כל תכולת הבית, אנחנו נסענו לפי זמני התחבורה של אז בכמה אוטובוסים, והגענו בשעה 10 בלילה, ואיך נארגן עכשיו אנשים לעשות חנוכת הבית? אז ישבתי עם בני הבית, ואמרתי להם שכיון שהרבנים אמרו שלא לישון בלי חנוכת הבית, אז אנחנו נעשה עכשיו 'מיני חנוכת הבית', וכיון שמטרת חנוכת הבית לייסד את הבית ולחנכו בדברי תורה, לכן אמרתי להם דברי תורה בעל פה, והזמנו פיצה. ולאחר כשבועיים שכבר התיישבנו בנחת, הזמנו את החברים וקראנו את התיקון וכו'.

אני נזכר שלפני כשנה, היה יהודי נחמד שבא לגור בדימונה. באחד מן הימים, שאלתי אותו, עשית חנוכת הבית? הוא אמר לי שלא. אמרתי לו חבל מאוד, כי לא טוב לישון בבית בלי

התחללה מקדושת הכהונה ונהפכה להיות ישראלית, וזו היא קולתה. ולכן בנה חייב בפדיון ככל אשה ישראלית. ואילו קולתה של הלוויה, שהיא לא התחללה משבט לוי בזה שהלכה עם גוי, כי אין לבת לוי קדושה חמורה כמו בת כהן, זוהי חומריתה שנשארה כדינה להיות בת לוי לפטור את בנה מחיוב בפדיון.

בכור שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה

ז. גויה שהיתה נשואה לגוי, והתגיירה בעודה מעוברת פעם ראשונה, וילדה בן בכור, אף על פי שהורתו שלא בקדושה, אך הואיל ולידתו בקדושה, הריהו חייב בפדיון, שנאמר: "קִדְּשׁ לִי כֹל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּגֵנִי יִשְׂרָאֵל", והרי פטור רחם בישראל, כלומר שבשעה שהיא ילדה, היא היתה ישראלית לכל דבר. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סעיף כ, כא), גויה שהתגיירה כשהיא מעוברת, וילדה, אף על פי שהורתו שלא בקדושה, הואיל ונולד בקדושה חייב בפדיון, שנאמר: פטר רחם בישראל, והרי פטור רחם בישראל. הגויה שילדה ואחר כך התגיירה, פטור מפדיון, שאין זה פטר רחם.

בכור מפניו ופנויה יהודים

ח. בכור שנולד מאיש ואשה יהודים פנויים, דהיינו שלא נישאו בחופה וקידושין כדת משה וישראל³, ברור שאביו חייב לפדותו בברכה, כי סוף סוף התורה אמרה: "קִדְּשׁ לִי כֹל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּגֵנִי יִשְׂרָאֵל", והוא בן של פטר רחם ישראלית. (שיירי כנסת הגדולה הגהות טור אות כד)

מי קודם, האב או הבן?

ט. עכשיו נעבור לעוד הלכה אחרת שנשאלתי לאחרונה. הרי למדנו בשיעורים הקודמים (עיין גיליון 219 אות ו) שאם אבי הבכור לא פדה אותו מכל סיבה שהיא, אז צייתה התורה שהבכור עצמו כשיגדל ויתחייב במצוות מן

חנוכת הבית. הוא אמר לי, שהרב שלו אמר, כיון שהדירה רק שכורה לא צריך. אמרתי לו גם בשכורה צריך (עיין ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א עמוד תצ), אבל הוא לא שמע. והנה יום אחד הוא לא בא לשיעור, אמרתי אולי מקרה הוא, אבל עברו יומיים שלושה והוא לא בא, התקשרתי אליו, מה קורה? אמר לי, אל תשאל מה נהיה. אחד מבני הבית היה במקלחת, המקלחת סגורה בדלת זכוכית, ופתאום בל שום הגיון נורמלי, כל הזכוכית התנפצה עליו, ואיזה בלגן נהיה, הזמינו אמבולנס, והם לא הצליחו לחלץ אותו רק לאחר כשלוש שעות, מרוב שברי הזכוכית שנכנסו בו, השם ירחם ויציל.

עוד סיפור קטן, אברך אשכנזי עבר דירה, והוא מספר לי שיש לו בעיות בבית, כל שני וחמישי נשברים לו דברים בלי הסבר נורמלי. שאלתי אותו אם עשה חנוכת הבית? אמר לי, אנחנו אשכנזים לא נוהגים לעשות חנוכת הבית. אמרתי לו, אם רבנו החיד"א כתב לעשות, ורבותינו הספרדים הזהירו על זה, אז תעשה. ובאמת הוא עשה, ומאז הכל על מקומו בא בשלום. ויש עוד הרבה סיפורים כאלו, ואכמ"ל]

בקיצור, נחזור לסיפור שלנו, אמרתי לבחור הזה אין בעיה, אני מוכן לעשות לך חנוכת הבית אבל בתנאי שתביא את כל החבר'ה שלך. אמר לי, בשמחה, אביא כ-20 חבר'ה, אמרתי לו, טוב מאוד. והנה אני מגיע ביום המיועד, ואני רואה שלחן ארוך ערוך בכל טוב, ומסביבו כל הבחורים יושבים, זה בא בכרובלתו וזה בא בעגליו, וכל אחד עם הפוזת המשונה שלו. ועל השלחן ישנה ערימה גדולה של ספרי חנוכת הבית, והם מחכים שנתחיל את הלימוד. לקחתי את כל הספרים, הוצאתי אותם מהשלחן והנחתי בצד. והתחלתי בשאלה, חבר'ה למה באתם לפה? הם ענו לחנוכת הבית של פלוני. שאלתי אותם, וכי שמעתם שפלוני התחתן, הרי הוא בחור רווק, למה שלא יגור אצל ההורים? ואז הקדוש ברוך הוא ישתבח שמו ויתעלה כבוד הדרו, שם לי מילים בפה כחצי שעה בחומרת הדברים בטלים הללו, כמה חומרה של איסור כרת בר מינן, ועל אחת כמה וכמה מאות ואלפים של כריתות, וכי ככל הגויים בית ישראל (על פי יחזקאל כח כ), וכי אנחנו גויים שחיים בלי חופה וקידושין?! הלא לנו יש תורת אלוקים חיים עם הוראות היצור, לנו הקדוש ברוך הוא לא מרשה לחיות כמו חתולים. (עיין גיליון 91 הערה 1, 234 הערה 5) בקיצור, החבר'ה הופתעו, היו המומים, לא חשבו שנגיד להם את האמת בפנים, אבל הם הרגישו שזו האמת ואין אמת אחרת, הם ישבו בהקשבה מלאה, וגם היא שמעה את כל הדברים, כי היא היתה במטבת. בסיום הדברים, אמר לי הבחור [בעל הבית], כבוד הרב, אני לא גר פה יותר. אמרתי לו, זו המטרה היתה, שלא תגור כאן ותעבור על אלפי כריתות. אם אתה רוצה, בא נעשה לך חופה אפילו בעשרה אנשים ברבנות, אבל תחיה בהיתר ולא באיסור, ואחר כך כשתרצה, תעשה מסיבה באולם, כמו כאלו שעשו בזמן המלחמה לפני שנתיים, לא תקפ"ו. הוא אמר שהוא רוצה אבל היא לא רוצה. בקיצור, הוא לא גר בבית הזה עד החתונה, וברוך השם שהיא הסכימה לפחות להקדים את החתונה במקום בעוד שנה, שהיא תהיה בעוד שמונה חודשים. וברוך השם שמחתי שהרווחנו להציל אותם לפחות חלקית, כי ברור שלא דומה שחתול וחתולה גרים ביחד ויכולים לעבור על אלפי כריתות, לבין שיש מרחקים ביניהם שבחודאי הקושי עושה את שלו, ומתמעטים האיסורים הרבה.

התורה, יפדה את עצמו, שנאמר (במדבר יח טו): "אֶךָ פְּדָה תַּפְּדָה", ומכפילות הלשון למדו חז"ל (קידושין כט ע"א), שאם האב לא פדה, חייב הבן לפדות את עצמו. וכן פסקו הרמב"ם (הלכות ביכורים פרק יא הלכה ב) ומרן השלחן ערוך (סעיף טו): עבר האב ולא פדה את בנו, "כשיגדל" חייב לפדות את עצמו. והנה יהודי יקר מאוד, אוהב התורה לומדיה, שאל אותי אמש, הוא בעל תשובה ובעבר הוא ידע שיש מושג של "פדיון הבן" שצריכים לפדות בן בכור, אבל הוא גם ידע שאם היתה הפלה לפני כן, לא פודים את הבן. והנה בזמנו אשתו הפילה לאחר שלשה שבועות מתחילת ההריון, והם חשבו שלא צריכים לעשות פדיון, ולא פדו אותו, והנה עכשיו התברר לו שהוא טעה בהלכה, והיה צריך לפדות את הבן⁴, אלא שהשאלה היא, כיון שעכשיו ברוך השם בנו גדל ותיכף נעשה "בר מצוה", והוא יניק וחכים, ולמד בתלמוד תורה מסכת קידושין, שאם האבא לא פדה את בנו, אז הבן פודה כשיגדל ויתחייב במצוות, ולכן חשקה נפשו של הבן עתה לפדות את עצמו, אלא שגם האב רוצה לפדותו, שהרי זו מצוה נדירה, פעם בחיים, ולמה שיפספס אותה ויתנה לבנו, ואדרכה בעזרת השם יתברך, לבנו יש עוד סיכוי שיקיימה, כשיגדל ויתחתן, וירצה השם ויזכה אותו גם כן לבן בכור, יקיים את המצוה בעצמו. ולכן נפשם לשאול הגיעה, שבמקרה זה ששניהם מעוניינים בקיום

המצוה, מי קודם למי, האם האבא קודם לבן, או שהבן קודם לאבא, כיון שעתה הוא גדול והמצוה מוטלת עליו?

האב קודם וגם טוב שימנה אותו הבן שליח

י. והתשובה לדבר, שכבר בעבר (עיין גליון 231 אות ב ובהערה) דברנו בזה, והבאנו מחלוקת הרשב"א והריב"ש, שלדעת הרשב"א זכות המצוה לא פקעה מהאבא, והוא קודם לבן לפדותו גם לאחר שהגדיל הבן. וכן דעת החינוך. אולם לדעת הריב"ש, חיוב האב הוא רק עד שיגדל הבן, אבל לאחר מכן המצוה עוברת לבן. ולהלכה, כיון שהרשב"א והחינוך בשיטה אחת, וכן נראה דעת המאירי והר"ן, וגם מהריב"ש נראה שלא ראה את תשובת הרשב"א, שמן הסתם אם היה רואה את הרשב"א (שהוא רבו של רבו) שפסק בלשון ברורה שהחיוב נשאר על האב, לא היה חולק עליו. לכן האב קודם לפדות את בנו אף לאחר שהגדיל, ורק אם הוא לא רוצה לפדותו, חייב הבן לפדות את עצמו. גם בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן רמ) העלה להלכה כדעת הרשב"א שיפדה האב בברכה, אלא שכתב שכדי לצאת ידי שיטת הריב"ש, יעשה הבן את האב שליח לפדותו. ע"ש. לכן גם במקרה זה, יפדה האב את בנו, ומהיות טוב שגם הבן ימנה את האב לשליח לפדותו, לצאת ידי שיטת הריב"ש.

וכתב בספר שבט מוסר (פרק כד), בחודשי עיבורה, תבקש מהשם יתברך שיהיה הוולד מתוקן באבריו, ולא יהיה חולני כדי שלא יעכב חוליו לימוד התורה. שהתפילה מועלת לבטל הגזירה, אף אם נגזר על הולד הזה איזה דבר. גם תזהר שלא תכעס בימי עיבורה, ואף על פי שהכעס רע בכל זמן, כל שכן וקל וחומר בימי עיבורה שמזיק לוולד שיחלה ונחלש. ואפשר שתפיל מרוב כעסה, ונמצא הורגת את בניה בידיה בכעסה, ונמצא שבשביל כעס רגע, תצטער כל ימיה. ע"ש. וכתב המשנה ברורה (סימן רל סק"א): ואפילו אחר ארבעים יום, יתפלל שיהיה הולד זרע קיימא, ויהיה עוסק בתורה ובמצוות ובמעשים טובים.

ועל כל פנים, גם אם הפילה לאחר יום הארבעים, עדיין אין זו הוראה גורפת שהוולד הבא אחריו אינו בכור ופטור מפדיון הבן, אלא כל זה דווקא כשבדקו את החתיכה שנפלה ממנה ומצאו בה ריקום איברים או עצם. אבל אם בדקו את החתיכה ולא מצאו בה עצם ולא ריקום איברים, הבן הנוולד אחריו פודים אותו בברכה. וכמו שכתב מרן הבית יוסף (סעיף כג) בבדק הבית בשם שו"ת מהרי"ק (סימן קמג), שדן באשה שהפילה בשבוע השמיני להריון, והנשים שהיו שם העידו שלא ראו שום ריקום אברים, אלא ראו כמין גידים דקים מאוד וכעין בשר, ויש שאמרו שהיה מלא מים או מוגלה, ולאחר מכן ילדה זכר, האם חייבים לפדותו או לא? והשיב להם הרב, שדבר פשוט הוא שאין ראוי לחשוש לנפל הזה שאולי הוא ולד, וכמו שכתבו הרמב"ם ושאר הפוסקים. ואדרכה יש לנו להעמיד את האשה בחזקת שלא נפטר רחמה עדיין [כלומר שלא בכרה], וגם הנפל הזה בחזקת שלא התרקמו איבריו עדיין, שחזקה גמורה היא זו. ע"כ. גם מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (חלק ב סימן יז) נשאל על אשה שהפילה לאחר שבעה שבועות, ונמצא שם רופא מומחה וחכם, וראה שהנפל חתיכת בשר בעלמא בלי שום היכר כלל, ועתה ילדה ולד של קיימא, והביא דברי מהרי"ק ומרן הבית יוסף, והרמ"א ולהקטן אחרונים שחייב בפדיון, ושכן נהגו בתוככי ירושלים עיר הקודש, שכל שאין היכר של ריקום איברים בחתיכת הבשר שהפילה, עושים פדיון לבן הבא אחריו ומברכים. ע"ש. וכן הביא עוד מרן זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ז יורה דעה סימן כז) להקטן אחרונים, וכן הלכה.

ואף על פי שיש מיעוט פוסקים חולקים שלא חייב בפדיון כזה, ולכאורה נחשוש לספק ברכות להקל? אלא ידוע מה שכתב הרדב"ז שכשיש מחלוקת בעשיית המצוה, אין זה בכלל ספק ברכות, שכיון שאנחנו תופסים להלכה כצד אחד מהפוסקים בעשיית המצוה, ממילא הברכה נגזרת אחריו. וגם כאן המחלוקת היא בעיקר המצוה אם חייב בפדיון או לא, וכיון שהוא פודה צריך לברך. והגם שיש חולקים על הרדב"ז, ועדיין נאמר ספק ברכות להקל, מכל מקום כשדעת מרן השלחן ערוך לחייב המצוה, בזה לא נאמר ספק ברכות להקל נגד מרן, כמו שכתבו מרן החיד"א ועוד רבים. וכל שכן כאן שהעיד מרן החיד"א שכן המנהג לפדותו בברכה. והרי כתב התרומת הדשן שבמקום מנהג לא אומרים ספק ברכות להקל, וכן כתבו כל האחרונים. ובשו"ת רב פעלים כתב, שבאמת אם ירצה האדם לעשות חסידות בדברים הנהוגים להינצל מספק ברכות, מלאה ילאה, כי אין לך דבר בעולם שאין בו מחלוקת, ואי אפשר לצאת ידי חובה כל הדעות. ולכן נראה שצריך לברך כמנהגינו, וכמנהג עיר הקודש ירושלים. ע"כ. נמצא להלכה ולמעשה שבכל כיוצא בזה, חייב האב לפדות את בנו בברכה. (עיין שו"ת יביע אומר חלק ו יורה דעה סימן כז)

ולעצם הבדיקה שבדקים את החתיכה אם יש בה ריקום איברים או לא, לכתחילה טוב לתת למורה הוראה לבדוק, אבל אם לא הביאו למורה הוראה, אלא בדקו אותה הנשים ואפילו הילדת בעצמה, ואמרו שלא מצאו בה שום ריקום איברים, בוודאי שסומכים עליהם, ופודים את הבא אחריו בברכה. וכבר כתב מרן בשלחן ערוך (חושן משפט סימן רע סעיף יב): שלשה נאמנים על הבכור: חיה [מילדת], אמו ואביו. חיה מיד, שאם אמרה: זה יצא ראשון, נאמנת. אמו, כל שבעת ימי הלידה, נאמנת לומר: זהו הבכור. אביו, לעולם. אפילו אמר האב על מי שלא הוחזק בנו כלל: בני הוא ובכורי הוא, נאמן. וכן אם אמר על המוחזק לנו שהוא בכור: אינו בכור, נאמן. ע"ש.

⁴ במשנה מסכת בכורות (מז ע"ב) אמרו, המפלת ליום ארבעים, הבא אחריו, הריהו בכור לנחלה [לירושה שמקבל פי שתיים] ולכנה [פדיון הבן]. והטעם בזה, כי משעת העיבור עד יום הארבעים, אינו אלא כמו מים בעלמא, שיש בו פוטנציאל להתהוות ל"עובר", אבל לעת עתה אין שם "עובר" עליו, וממילא אינו בגדר "נפל", ואינו בכלל "פטר רחם", עד יום ארבעים ואחד שבדרך כלל הוא יום יצירתו וקביעתו אם זכר או נקבה, ושם "עובר" עליו. אבל אם הפילה מיום ארבעים ואחד, הבן הבא אחריו אינו "בכור", כי קדם אותו עובר אחר ואינו בגדר "פטר רחם". וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סעיף כג): המפלת שפיר מלא דם או מלא מים או מלא גוונים, והמפלת ליום ארבעים, הנוולד אחר כל אלו בכור לפדיון. וכתב הרמ"א: וכל זמן שאין איבריו מרוקמים [היינו אפילו לאחר ארבעים יום], אין פוטר הבא אחריו, ואפילו בזמן הזה סומכים על זה. ע"ש.

גם בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ח יורה דעה סימן לו) נשאל על אחד שנולד לו בן, והיה לו ספק אם הוא בכור, כיון שאשתו הפילה קודם לכן באמצע החודש הראשון, וטען שהפילה חתיכת בשר מלאה אברים. וענה לו הרב, שעד ארבעים יום אין שום מציאות להכיר שום ריקום אברים, כמבואר מדברי מרן (שם) שכתב, המפלת ליום ארבעים, הנוולד אחריו, הריהו בכור לפדיון. נמצא שאי אפשר להכיר שום ריקום לפני יום ארבעים, ואיך אפשר להיות כפי שאומר האבא הזה שהפילה באמצע החודש הראשון חתיכת בשר מלאה אברים, וברור שזה רק נדמה לו כך, ולא היה ולא נברא שום ריקום אבר. ומה שכתב הרמ"א שהולכים אחר הריקום, היינו להחמיר שאפילו לאחר ארבעים יום שאפשר להתרקם באברים, לא סומכים שמן הסתם מבלי ראות היטב האברים מרוקמים, אך מעולם לא כיוון שלפני ארבעים יום אפשר שיהיו אבריו מרוקמים.

ובדרך אגב, מעניין לענין באותו ענין, הנה חז"ל אמרו בגמרא מסכת ברכות (ס ע"א): שלשה ימים הראשונים להריון - יבקש אדם רחמים שיקלט ויתפתח לוולד. משלשה ועד ארבעים יום - יבקש רחמים שיהיה זכר... משלושה חודשים ועד ששה - יבקש רחמים שלא יהיה נפל, מששה ועד תשעה - יבקש רחמים שיצא בשלום. ובזה בארה הגמרא את הפסוק (בראשית ל כא) שנאמר על לאה אמנו: "וְאָחֵר יִלְדָּה בֵּת וְתִקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה", ולכאורה למה אמר בלשון: "ואחר ילדה בת", ולא נאמר כדרך שנאמר בכל השבטים: "ותהר עוד ותלד בת"? אלא אמר רב, דינה מתחילה היתה בן ונהפכה לבת לאחר שדנה לאה דין בעצמה, ואמרה: "בשבים עתידים לצאת מיעקב, ששה כבר יצאו ממני [ראובן, שמעון, לוי, יהודה, יששכר וזבולון], וארבעה כבר יצאו משתי השפחות [דן, נפתלי, גד ואשר], הרי הם יחד עשרה. ואם גם עובר זה שבמעיי יהיה זכר, יוותר לרחל ללדת רק שבת אחד, ולא תהא אחותי רחל יולדת אפילו כאחת השפחות, שכל אחת מהן ילדה שני שבטים? מיד נהפך עובריה מן לבת, שנאמר: "וְתִקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה". שהיא מלשון "דין" שדנה לאה בעצמה, ולכן נאמר "ואחר ילדה בת". כי קודם לדין, היה זה העובר "בן", ורק אחר כך נהפך ל"בת". נמצא שתפילה מועילה לשנות את העובר מזכר לנקבה או להיפך, ואם כן איך שנינו במשנה (שם נד ע"א): היתה אשתו מעוברת, ואמר: יהי רצון שתלד אשתי זכר, הרי זו תפילת שווא, כי כבר נקבע מין העובר, והרי לאה הצליחה לשנותו בתפילתה? עונה הגמרא: א. אין מזכירים מעשה ניסים, כלומר, אין ראייה מהנס שנעשה ללאה לכל אדם. ב. המעשה של לאה היה בתוך ארבעים יום הראשונים להריון, שאז בכח התפילה עדיין לשנות את העובר, כמו שראינו לעיל שמשלשה ועד ארבעים יום - יבקש רחמים שיהיה זכר, ואין זה בגדר נס.

וכתבו בתוספות (סנהדרין כב ע"א), שאף על פי שאמרו שם בגמרא, ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, מכל מקום מועילה תפילה בתוך ארבעים ימים להופכו או לזכר או לנקבה. ואפילו זיווג ראשון של האדם שנקבע לו, יכול להתהפך בכח התפילה, כמו שראינו במסכת מועד קטן (יח ע"ב) שאין נושאים נשים במועד אבל מארסים, שמא יקדמנו אחר ברחמים. ע"כ. ועיין בחידושי הר"ן (סנהדרין שם).